

И. Лукач, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЛАТИНОАМЕРИКАНСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКРЕТАРЯ США Э. РУТА (1905–1909) И ДОКТРИНА МОНРО

В статье рассмотрены взгляды Государственного секретаря США Элиу Рута на роль и место доктрины Монро во внешней политике Соединенных Штатов. Автором также проанализирован новый подход Рута к вопросам отношений со странами Латинской Америки, основой которого становилось верховенство международного права.

Ключевые слова: США, Латинская Америка, Элиу Рут, доктрина Монро.

I. Lukach, Graduate Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

U.S. SECRETARY OF STATE ELIHU ROOT'S (1905–1909) LATIN-AMERICAN DIPLOMACY AND THE MONROE DOCTRINE

The article considers United States Secretary of State Elihu Root's vision of the Monroe Doctrine as a vital and insistent rule of foreign policy. The author also analyzes Root's new legalist approach to the U.S.-Latin American relations, based on the supremacy of international law.

Key words: the USA, Latin America, Elihu Root, the Monroe Doctrine.

УДК 94(477) 329:366.632

А. Магурчак, канд. іст. наук, докторант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПИТАННЯ УНДО У СВІТЛІ ЛИСТУВАННЯ АНДРІЯ ЖУКА І РОМАНА ПЕРФЕЦЬКОГО ПРОТЯГОМ 1925–1926 РОКІВ

Присвячено епістолярію між Андрієм Жуком і Романом Перфецьким, в якому висвітлюється ставлення до Українського національно-демократичного об'єднання на протязі 1925–1926 рр. Проаналізовані статті А. Жука, які були опубліковані в "Українському прапорі", в яких розглядалась політична ситуація в Галичині у контексті взаємин з УНДО. Показана еволюція поглядів А. Жука на УНДО від сприйняття до розчарування. Використані архівні матеріали з канадського особового фонду А. Жука.

Ключові слова: Андрій Жук, Роман Перфецький, УНДО, закордонний центр, "Український прапор", Галичина.

Після поразки визвольних змагань ЗУНР значна частина провідних її діячів опинилась на еміграції і зокрема Євген Петрушевич, який у Берліні утворив так званий закордонний політичний центр західноукраїнської еміграції. В іншому українському еміграційному осередку, а саме у Відні проводив активну діяльність Андрій Жук (1880–1968), який, народившись на Полтавщині, у 27 років змушений був емігрувати до Галичини де брав активну участь у суспільно-політичному житті краю. З початком Першої світової війни він переїжджає до Відня, де перебував до 1930 р., і входить до Президії Союзу визволення України. Серед представників закордонного політичного центру яскраво виділялась постать Р. Перфецького (1880–1944) – українського громадсько-політичного діяча Галичини, члена секретаріату ЗУНР, заступника державного секретаря внутрішніх справ. На еміграції був активним учасником групи Української Народної Трудової Партії (далі УНТП) і при цьому очолював у Відні Західноукраїнське товариство Ліги Націй.

В історіографічному плані дана тематика фактично не досліджувалась, не дивлячись на те, що на сьогодні по персоні А. Жука написано дві кандидатські дисертації [1]. Водночас окремі аспекти даної проблематики висвітлювались у працях, які присвячені суспільно-політичній ситуації у міжвоєнній Галичині [2]. Джерельною базою даного дослідження виступає особовий фонд Андрія Жука, який зберігається в Канадському Національному архіві. Відповідно на основі архівних матеріалів автор ставить за мету проаналізувати листування між політиками, в якому висвітлюється проблематика Українського національно-демократичного об'єднання (далі УНДО).

Із утворенням 11 липня 1925 р. УНДО, до якого увійшли Українська Трудова Партія (далі УТП) і Українська Партія Національної Роботи (далі УПНР) політична ситуація у Галичині змінилась. Відповідна була реакція із середовища західноукраїнської еміграції. Своїми думками про утворення УНДО А. Жук ділився у листі від

14 липня 1925 р. до Р. Перфецького. Крім того, він отримав інформацію від К. Левицького про створення нового об'єднання і його платформи, яка збігалася із проектом А. Жука щодо скликання закордоном з'їзду української еміграції. Андрій Жук не поспішав радіти створенню УНДО навіть не дивлячись на те, що були відхилені так звані "тези української національної політики", які в одному із своїх пунктів передбачали співробітництво з польською владою. На переконання А. Жука, більша частина членів УНДО негативно ставилась до закордонного центру і еміграційного осередку зокрема. Визнавав, що із утворенням УНДО створились нові політичні обставини, які вимагають "оглядності і вичікування". Тому пропонував Р. Перфецькому утриматись від публікації його статті "З приводу консолідаційних заходів в краю" в "Українському прапорі" – органі, який фінансував Є. Петрушевич, щоб не загострювати відносини із УНДО. У випадку опублікування його статті бажав, щоб редакція умістила примітку, яку підготував А. Жук. У ній зазначалось, що редакція вітає консолідаційні процеси в Галичині, і, як наслідок, утворення УНДО, але при цьому визнає, що частина УНДО підтримує програмний документ під назвою "тези української національної політики", а тому "мусимо також з приємністю зазначити, що за основу об'єднання національно-демократичних елементів взято організаційні установи УНТП, другими словами, що всі інші елементи, які стоять поза сею партією входять в нею персонально, ліквідовуючи свої особні організації, сама ж УНТП лишається непорушною і тільки змінює свою назву та приймає привізорочну платформу, на основі якої має бути вироблена і прийнята нова програма, що відповідає більш-менш становищу, яке зайнято в цій статті" [3].

Не дивлячись на все це, в "Українському прапорі" була опублікована стаття А. Жука "З приводу консолідаційних заходів в краю", в якій автор дав вичерпну оцінку тогочасної політичної ситуації в Галичині і окрес-

лив перспективи об'єднавчих процесів [4]. Дана стаття А. Жука отримала позитивні відгуки у редакції "Українського прапора". Центральне місце статті А. Жук присвятив аналізу "тез української національної політики" і внутрішній кризі УНТП. Критично висловлювався відносно пункту, де не відкидалась співпраця з польською владою в політичних і економічних сферах: "другими словами політичне співжиття з Польщею і союз з нею, – хіба не для "скріплення" політичних стремлінь другої частини нації й не для "ослаблення" польського окупаційного режиму!" [4]. Критикує авторів "тез" за те, що вони ігнорують західноукраїнський політичний центр. Додаючи до цього, що крім дуже "обширно закрової статистики", "тези" мало містять позитивного. Звідси не можуть бути програмним документом нової партії, оскільки, на переконання А. Жука, це було би кроком назад, як з точки зору політичної думки, так і самої політичної організації. Ще одним аргументом А. Жука щодо неприйняття "тез" за основу партійної програми нового об'єднання є різні світоглядно-політичні орієнтири членів майбутнього утворення. Для А. Жука було очевидним те, що "тези" "не визначають ніякого шляху для української національної політики, тільки заставляють її тупцювати ся на одному місці. Вони зв'язали б політичне об'єднання по руках і ногам і відкинути наше політичне життя далеко назад, замість посунути його наперед" [4]. Натомість Р. Перфецький, зробивши кілька примірок статті А. Жука, надіслав її до Галичини.

Напередодні створення УНДО обидва політики активно обговорювали об'єднавчі процеси весни-літа 1925 р. в Галичині між УТП і УПНР. Р. Перфецький у листі до А. Жука від 8 липня 1925 р., аналізуючи переговори між УТП і УПНР, наголошував, що так звана група "Загравістів" і "Діла", маючи спільний інтерес, воліють отримати владу в майбутньому об'єднанні і тим самим усунути так звану "Незалежну групу" як опору для Є. Петрушевича: "Опанування проводу в краю для них і тим важке, щоби в свої руки дістати також ті хоч невеликі фонди, які дав П[резидент] ще у Відні та всі сподівання дальші фонди" [3]. Не виключав перемогу "загравістів" і групи "Діла", які дотримувалися "тез". Тому, знаючи антипольську позицію самого А. Жука, Р. Перфецький резюмував: "Ні Петрушевичові, ні нам не може бути по дорозі з цими панамі і буде те, що ми передбачували у Відні через весь час від рішення Ради Амбасадорів, – офіційний край фактично вступить на легальщину, а опанують його як раз ці елементи, що тепер добиваються влади" [3]. Далі накреслив план, який передбачав підпільну діяльність в краю і створення підрозділів революційної організації на базі Комітету оборони західноукраїнських земель (далі КОЗУЗ), пропонуючи зайнятися цим питанням самому А. Жуку як члену КОЗУЗ, до того ж заручаючись підтримкою Є. Петрушевича. Але вже через кілька днів, отримавши відомості про створення УНДО, Р. Перфецький змінив свої оцінки щодо ситуації в краю. Зокрема це простежується у його листі до А. Жука від 12 липня 1925 р. Він писав: "Спільними силами Берліна і Відня вдалося отже "тези української національної політики", виготовлені Загравістами, повалити і як бачиш з долученої в прилозі "платформи" сего об'єднання, яка прийнята зістала в краю, ідеологічна основа сего об'єднання є приємлива" [3].

Натомість А. Жук у своїй черговій статті "З хворої голови на здорову", яка була опублікована 15 травня 1925 р. в "Українському прапорі", продовжував обговорювати політичну ситуацію в Галичині. Причиною появи роздумів А. Жука стала стаття "Під Великдень" у "Новому Часі". Автор останньої, аналізуючи партійні перипетії в Галичині, охарактеризував їх як "цвинтарний

спокій", і при цьому дорікаючи Парламентській Репрезентації. А. Жук вважав, що такий підхід автора "Нового часу" був несправедливим, і навпаки підтримував поважну інституцію: "Парламентська Репрезентація мимо значних внутрішніх різниць у своїй національній частині проявила не тільки внутрішню солідарність на вні, чого починає бракувати нашим галицьким партіям, але й виказала багато доброї волі для внутрішнього об'єднання наших національних сил по обох боках так званого "сокольського кордону" [5]. Натомість А. Жук переконував, що вина в існуванні "сокальського кордону" належить галицьким партіям, які у "своїх політичних змаганнях або не виходили з галицьких меж, або занадто далеко сягали, гублячи почуття дійсності, а в своїй практичній діяльності не могли спромогтися на спільне репрезентаційне тіло, йдучи кожна поодиноці" [5]. Крім того, відкидав закиди, що Парламентська Репрезентація не була об'єднавчим центром. На переконання А. Жука, не було що "об'єднувати і цементувати", оскільки серед галицьких партій був ідейний розбрат, а "партійна конкуренція так далеко заходить, що немає місця для об'єднаної праці, не тільки політичної, а навіть гуманітарної" [5]. Тому, за визначенням А. Жука, автор "Нового часу" перекладає вину з хворої голови на здорову. Водночас піддавав сумнівам об'єднавчий процес між "загравістами" і УПНР, про який писав "Новий час". У принципі, А. Жук не був проти об'єднавчих процесів, які б згуртували українські національні сили на західноукраїнських землях. Але ті процеси, які відбувалися у цей час в Галичині, переконаний А. Жук, носили скоріше тактичний характер, ніж стратегічний. Суть останнього А. Жук уявляв так, щоб "політичне життя наше не мало відокремленого характеру в Галичині від решти українських земель під Польщею і щоб різні політичні угруповання мали спільний політичний центр" [5]. Відносно Парламентської Репрезентації, то А. Жук ще раз підкреслив, що вона не могла стати об'єднавчим центром, через свій територіальний і політичний характер, і внутрішньо партійні галицькі відносини не сприяли цьому. В кінці своєї статті закликав перестати перекладати вину одних на інших, і при цьому нагадував, що західноукраїнська еміграція є позитивним чинником в політичному житті і сповідує конкретну ціль – відновлення незалежної західноукраїнської держави.

Проблематика УНДО була однією із центральних тем на сторінках "Українського прапора" і "Ради". У своєму листі до Р. Перфецького А. Жук зазначав, що "Український прапор" визнав, що платформа УНДО відповідає інтересам усієї української суспільності, а натомість "Рада" створює враження, що є органом УНДО. Та й сам Є. Петрушевич підтримував платформу УНДО, заявляючи це на сторінках американської "Свободи". Така ситуація щодо одобрення політики УНДО була для А. Жука дивною. Оцінюючи із стратегічної точки зору політичну ситуацію на еміграції і на західноукраїнських землях, А. Жук був більш обережним відносно УНДО: "Таке ангажування з УНДО поперше, в'яже руки при необхідній критиці, як тої платформи, так і діяльності УНДО, яка безумовно буде потрібна, а крім того, робить медвежу послугу для заходів матеріального характеру, бо там звідки ждемо помічі, цілком негативно ставляться до УНДО і політичної діяльності опертої на його платформі з певністю не будуть попірати" [3]. Негативні емоції і здивування викликала в А. Жука реакція Є. Петрушевича на його ставлення до проблем взаємин закордонного центру із галицьким політикумом. Зокрема, А. Жук у листі про це писав так: "Чоловік [тобто А. Жук – А. М.] в найліпших інтенціях, цілком лояльно ділиться з сво-

їми планами і проектами, щоб справді допомогти, а Пр[е]зидент приймає це за змову проти нього! Тим більш мене це дивує, що втім, що я написав в письмі не було нічого нового, бо більш-менше те саме я йому особисто говорив в часі його побуту у Відні" [3]. Також поділився інформацією з Р. Перфецьким про зустріч у Відні з головою УНДО Д. Левицьким, якого переконував порозумітися з Є. Петрушевичем, беручи за основу його проект. Саму зустріч з Д. Левицьким, упевнений А. Жук, Є. Петрушевич також міг сприйняти вороже.

У своєму черговому листі від 11 вересня 1925 р. до Р. Перфецького А. Жук зазначав, що він отримав повідомлення, що галицький політикум, особливо УНДО, негативно сприйняли платформу, запропоновану Є. Петрушевичем, оскільки вона, за їхніми переконаннями, не відповідає настрою у краю. До цього додавалися звинувачення галицькими діячами Є. Петрушевича у політичному банкрутстві і радянським позиціям. Не дивлячись на все це, А. Жук визнавав, що завдяки позиції Д. Левицького на засіданні ЦК УНДО не була прийнята резолюція про розірвання співпраці із закордонним центром. Натомість УНДО висувало вимогу, за якою закордонний центр повинен визнати за УНДО керуючу політичну силу в Галичині, а "закордонне представництво може бути тільки його енамацією, виконуючим органом" [3]. Інформатор А. Жука у Галичині повідомляв його про те, що відносини між закордонним центром і УНДО можуть загостритися і нашкодити консолідаційним процесам на західноукраїнських землях, і самим "закордонцям", які не знали настроїв у краю. У листі до Р. Перфецького А. Жук повідомляв, що відомості з Галичини є достовірними, а тому "інформація свідчить, що закордонці дійсно відірвані від того краю, з яким мали і хотять мати діло, а іншого краю, інших людей не мають за собою і є цілковито ізольованими" [3]. В іншому випадку, на думку А. Жука, перед закордонним центром постає дилема, або визнати остаточне верховенство УНДО в Галичині, або створити нову організацію із планом самостійної роботи на українських землях. Саме до створення нової партії схилився Андрій Жук.

Питання УНДО стало предметом розбрату серед членів закордонного центру. Так, у листі від 19 вересня 1925 р. Р. Перфецький писав про ворожі стосунки із найближчим оточенням Є. Петрушевича. На що А. Жук переконував Р. Перфецького не сприймати порад оточення Є. Петрушевича. "Йому [тобто найближчому прихильнику Є. Петрушевича – А. М.] не повезло взяти Президента в шори, що Президент вислав до краю запропонований мною проект взаємовідносин, чого Дмитро не сподівався. – писав А. Жук. – Він думав, як казав нам у Відні, що вже обговорив і залагодив з Президентом, тим часом показалося, що ні!" [3].

Також А. Жук висловлював свою думку щодо переговорної тактики Є. Петрушевича із УНДО. Зокрема він наголосив, що представники від УНДО повинні письмово конкретизувати свої пропозиції, а Є. Петрушевич зі своєї сторони може піти на поступки і усунути зі свого проекту менш важливі речі, які дратують протилежну сторону.

Крім того, А. Жук у своєму не висланому листі від 20 жовтня 1925 р. до Р. Перфецького зауважував, що потрібно мати на увазі, що крім УНДО є ще інші політичні сили, з якими можна "зробити пакт". Пропонував "Селянський Союз", який, за його твердженням, може стати базою для нової політичної організації на західноукраїнських землях.

Тематика УНДО знайшла своє продовження і в подальшому листуванні політиків. Р. Перфецький у листі від 5 грудня 1925 р. до А. Жука зазначав, що переговорний процес Є. Петрушевича із УНДО фактично призу-

пинений, оскільки останні не хотіли йти на компроміси. Відповідно "годі буде Президентові відступати від принципів і коли треба звести боротьбу про них то муситься її вести. Лише приходить вона в дуже важких для нас обставинах, бо наші противники в краю не перебирають в средствах" [3].

В наступному 1926 р. проблематика УНДО також була однією із центральних тем в епістолярній спадщині А. Жука. Відповідаючи Р. Перфецькому у листі 17 травня 1926 р. на поточні громадсько-політичні питання, А. Жук заторкнув ситуацію в Галичині. Зокрема він критикував УНДО вважаючи, що дане об'єднання не дасть бажаного ефекту українському визвольному рухові, і пропонував, "чим скоріше розірвати із запліснявілим галицьким болотом, образ якого уявляє зараз УНДО і взятися до організації живих суспільних сил, на нових соціально-політичних основах" [6]. У розумінні А. Жука до нової політичної організації може увійти частина членів УНДО, повністю Селянський Союз і Народна Воля. Таким чином створити західноукраїнське селянське робітниче утворення. Об'єднавчим процесом зміг би зайнятися КОЗУЗ, який підтримує політичні зв'язки з Є. Петрушевичем, а той відповідно через КОЗУЗ втілював би свої політичні плани.

Політичні процеси в осередку УНДО відбувалися неоднозначно, що призвело до утворення в середині об'єднання опозиції. Про це Р. Перфецький повідомляв А. Жука у листі від 14 листопада 1926 р. На опозиційну частину УНДО Р. Перфецький робив ставку для створення нової партії в Галичині. Водночас А. Жук не підтримував таких намірів Р. Перфецького. Натомість розглядав внутрішню кризу УНДО як передачу влади з одних рук в інші, але не був переконаний, що політика УНДО від цього зміниться. При цьому він вважав, що опозиція повинна вести таку політику, щоб "не опинитися поза УНДО. Коли б така небезпека існувала, тоді нічого не лишиться іншого, як відновити УНТГП, пробувати перетворити УНДО в союз партій, притягаючи цього радикалів і інші угруповання" [6]. Повідомляв, що відносно кризи УНДО готує статтю до "Українського прапора", яку передасть Є. Петрушевичу, але для цього йому бракує достовірних планів і цілей опозиції і просив допомоги у Р. Перфецького. Останній відгукнувся на прохання А. Жука. Про це яскраво свідчить його лист від 19 листопада 1926 р.

В кінці листопада 1926 р. А. Жук у листі до Р. Перфецького наголошував, що коли до опозиції в УНДО не будуть застосовані санкції організаційного характеру, не потрібно опозиції самій виходити з партії, а треба з "великою енергією провести фракційно-організаційну роботу в лоні УНДО, коли опозиція до своєї ставиться серйозно" [6]. У випадку недотримання такої тактики опозиція втратить людей. Крім того, вважав, що опозиційній частині не потрібно створювати на даний момент партію, оскільки для цього не було підготовлено ґрунт. До того ж опозиційні діячі УНДО "слухно, чи не слухно мають марку збанкрутованих політиків, без всякого зв'язку з масами" [6]. А. Жук мало вірив у варіант, за яким опозиція створить нову партію, оскільки був невдоволений її платформою, яку він трактував як ліву і революційну: "Мені здається, що політична активність більшості членів Групи обертає пропорціональна революційності платформи" [6]. Тому радив опозиційній групі не виходити з УНДО, а пізніше "виховувати своїх одномисльців серед молодішої генерації, щоб старушки були тільки для окраси та придбавши відповідну кількість рухливого, нового елемента, пізніше спробувати переведення тих планів, які тепер скраховували" [6].